

sastavljaju rodoslovna stabla i skupo ih unovčuju. Njihova je zamisao presnimiti sve matične knjige svijeta i u određeno vrijeme sve upisane u dotičnim knjigama proglasiti mormonima te im tako osigurati konačno spasenje. U Italiji je jedino biskupija Parma prihvatila tu ponudu, a u Njemačkoj gotovo sve. Svi su diskutanti govorili protiv takve suradnje, a uvaženi arhivist iz Pariza usporedio je takvu rabotu s nacističkim Dachauom. Ranijih su godina slične ponude mormona stizale i nekim našim arhivskim ustanovama.

Pater Floriano Grimani, arhivist Loretske Svete kuće, spomenuo je više ilirskih bratovština (Confraternità *slazve*) koje su osnovali naši zemljaci bježeći ispred Turaka preko Jadrana i nekoliko ostavština bogatijih pridošlica loretskom svetištu u XIV. i XV. stoljeću. Koliko je našega življa prešlo Jadran i nastanilo se oko Loreta svjedoče arhivski podaci Loretskog ilirskog zavoda na koje je naišao dr. Miroslav Bertoša. Oni govore da su mladomisnici-glagoljaši praktikum iz homiletike i katehetike vršili među sunarodnjacima po selima oko Loreta.

Za vrijeme boravka u Loretu imali smo prigodu razgledati lijepo uređeni arhiv i bogatu biblioteku. Ima tu vrijedne građe koja se odnosi na Dalmaciju i Istru, građe koja je pravilno sređena, ali ne i proučena i cjelovito korištena.

Ivan Grah

KOMEMORACIJE, ZNANSTVENI SKUPOVI I IZLOŽBE U SPLITU I SOLINU U POVODU 50. OBLJETNICE SMRTI DON FRANE BULIĆA

Slavko KOVAČIĆ, Split

Pedeseta obljetnica smrti don Frane Bulića, čovjeka koji je u svom dugom životu predanim, neumornim i sustavnim radom postigao velike uspjehe i doživio mnoga zaslužena priznanja, nije mogla proći nezapažena. Njegova izvanredna osobnost i mnogostruka djelatnost, u prvom redu njegov plodan znanstveno-istraživački rad na području povijesti i arheologije, zahtijevali su oživljavanje njegova zaslužnog lika u svijesti današnjeg naraštaja i temeljit osvrt na njegovo djelo iz vremenske udaljenosti od pola stoljeća.

Osoblje Arheološkog muzeja u Splitu, koje na Bulićevoj baštini izravno nastavlja njegovu poglavitu djelatnost, shvatilo je te zahtjeve svojim dugom prema najzaslužnijem i najslavnijem djelatniku i upravitelju ove, više od stoljeća i po stare, ugledne kulturno-znanstvene ustanove, a ujedno svojim važnim radnim zadatkom. Od prve zamisli o pripremanju, nazovimo je tako, „Bulićeve godine” pa do ostvarenja proteklo je više godina. Bliže je pripreme vodio posebni Organizacijski odbor na čelu s višim kustosom i zamjenikom direktora Emilijem Marinom, a s članovima: kustosom Goranom Protićem i voditeljem muzejske biblioteke Arsenom Duplančićem. Održani je program proslave, možemo to odmah reći, raznolikošću, znanstvenom ozbiljnošću i bogatstvom sadržaja zaista bio dostojan Bulića i još je jednom pokazao da splitski Arheološki muzej i danas okuplja u svom krilu zaljubljenike u znanost i kulturna nastojanja.

Spomenuti se program počeo ostvarivati upravo na 50. obljetnicu don Franine smrti, 29. srpnja 1984, kad je kod njegova groba na Manastirinama u Solinu održan *komemorativni skup*. U njemu je sudjelovalo više stotina Bulićevih poštovalaca i ljubitelja kulturne baštine iz Splita, Solina, Vranjica i drugih mjesta. Svečane su spomen-govore izrekli i položili vijence na sarkofag: najprije Branko Kirigin u ime Arheološkog muzeja u Splitu, zatim arheolog Duje Rendić-Miočević u ime Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i Jaša Vuković u ime splitskog Društva prijatelja kulturne baštine. Odmah je poslije toga slijedilo svečano otvaranje *Bulićeve memorijalne sobe* u obližnjoj zgradi koju je on podigao za istraživače i posjetioce iskopijska i nazvao je „Tusculum”. Ta je soba uređena kao *stalna izložba* predmeta i fotografija koje na vrlo zoran način posjetioce upoznaju s Bulićevom osobom, s njegovim životom i radom, poglavito onim vezanim uz njegovo istraživanje tu u Saloni-Solinu .

Glavna je proslava Bulićeva jubileja u organizaciji Muzeja započela 26. studenoga 1984. Sastojala se od simpozija, okruglog stola, velike prigodne izložbe i niza predavanja održanih tijekom mjeseca prosinca i siječnja, utorkom navečer.

Simpozij je održan prvog dana glavne proslave (26. XI) u dvorani Centra za kulturu Radničkog sveučilišta „Đuro Salaj” u Splitu, u jutarnjim i popodnevnim satima. Skup je na početku pozdravio predsjednik Skupštine općine Split, Božidar Papić, ističući splitski trolist velikana kulture Marulića-Bulića-Meštrovića. Poslije njega su pozdrave izrekli: Cvito Fisković u ime Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Marin Zaninović u ime Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišne konferencije sveučilišta u SR Hrvatskoj, Vladimir Vratović u ime Društva antičkih arheologa, Božidar Slapšak u ime Slovenskog arheološkog društva i Arheološkog odjela Sveučilišta u Ljubljani. Pozdravima se pridružio na kraju i direktor poznate Ecole française de Rome, Charles Pietri. Uvodno je predavanje održao već spomenuti direktor splitskog Arheološkog muzeja, Branko Kirigin. On je govorio o metodama arheološkog istraživanja: u don Franino doba, don Franinoj i današnjoj metodi, a slijedeći predavači: Nenad Cambi o Buliću kao arheologu, Nevenka Bezić-Božanić o Buliću kao konzervatoru starina, Emilio Marin o Bulićevu odnosu prema suvremenima, domaćim i stranim, Cvito Fisković o povodima i odjecima Bulićeva prisilnog umirovljenja 1896. g., Kruno Prijatelj o Buliću i trojici umjetnika njegovih suvremenika i Neda Anzulović o Bulićevu udjelu u objavljivanju nekih značajnih djela iz područja arheologije i kulturne povijesti.

Slijedećeg je dana (27. XI), u dopodnevnim satima, u istoj dvorani održan *okrugli stol*, u okviru kojega su pred biranim slušateljstvom akademik Cvito Fisković i sveučilišni profesori Nenad Cambi, Marin Zaninović, Božidar Slapšak i drugi raspravljali o cijeloj skupini pitanja povezanih s Bulićevom kulturnom djelatnošću, razmatrajući sadašnje stanje, mogućnosti i izgleda za budućnost.

Predavanja, održavana utorkom navečer tijekom mjeseca prosinca i siječnja u istoj dvorani, bila su izravni nastavak simpozija i „okruglog stola”, a sve je to zajedno bilo obuhvaćeno općim naslovom: „Disputationes Salonitanae III” (Disputationes Salonitanae I i II su nazivi odgovarajućih simpozija održanih u organizaciji istog muzeja 1970, prigodom 150 obljetnice Muzeja, i 1979, prigodom 100. obljetnice izlaženja najstarijeg arheološkog časopisa u zemlji, Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku). U tom

su nizu predavanja govorili: Tomislav Marasović o Dioklecijanovoj palači u doba don Frane Bulića i danas (4. XII), Mate Suić o Buliću i o istraživanjima sjeverne Dalmacije (11. XII), Josip Ante Soldo o Buliću i pitanju relikvija sv. Dujma i Staša (18. XII), Ljubo Boban o političkom portretu don Frane Bulića 1914–1934. (8. I), Josip Posedel o don Frani Buliću kao đaku i poslije profesoru i direktoru splitske Klasične gimnazije (15. I) i Stanko Piplović o arhitektima i crtačima suradnicima don Frane Bulića (22. I). Predviđeno predavanje Duje Rendić – Miočevića o Buliću i razvoju epigrafičke znanosti u Hrvatskoj nije održano.

Na dan održavanja simpozija (26. studenoga 1984), u razmaku između dopodnevno i popodnevno dijela, odvijale su se razne prigodne svečanosti. Odmah po završetku dopodnevno rada simpozija, sudionici su se prevezli iz Splita do Manastirina u Solinu, gdje je Počasni odbor proslave položio vijenac na don Franin sarkofag, a zatim su posjetili Spomen-sobu u Tusculumu. Poslije toga je u Splitu, u Predsjedništvu Skupštine općine, predsjednik primio članove Počasnog i organizacionog odbora. Popodne je neposredno prije nastavka rada simpozija, predsjednik Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu, Božidar Gagro, svečano otvorio veliku prigodnu izložbu „Don Frane Bulić” u prostorijama Arheološkog muzeja. Isti je kasno navečer, nakon završetka simpozija, u prostorijama Centra za kulturu priredio koktel za sve sudionike tog znanstvenog skupa.

U program spomenute izložbe „Don Frane Bulić” uvršteni su prigodni nastupi glazbenika i prezentacije prigodnih izdanja. Tako su 13. XII. 1984. u velikoj izložbenoj dvorani nastupili Pivači Salone, muški zbor pod ravnanjem poznatog splitskog glazbenika Ljube Stipišića, s biranim točkama pučke duhovne i svjetovne glazbe. U dva je navrata, 20. i 27. XII, splitski Komorni duo odsvirao niz skladbi na gitari. Napokon, Splitski je vokalni oktet pod ravnanjem dr. Zdravka Blajića 10. I 1985. otpjevao razne koralne i višeglasne duhovne skladbe. – Već sutradan po otvaranju izložbe (27. XI) bila je u prisutnosti većeg broja splitskih kulturnih radnika i ljubitelja kulturne baštine prezentirana knjiga izabranih radova don Frane Bulića, objavljena u izdanju splitskog Književnog kruga. Sa sadržajem je knjige prisutne upoznao priređivač Nenad Cambi, a promociju je izvršio Vladimir Rismondo. Tjedan dana poslije toga, 6. XII, na sličan je način prezentirana knjiga korespondencije Bulić – Delehaye, koju je priredio pok. Ivan Ostojić, a objavila je tom prigodom Crkva u svijetu. Ovom je potonjem izdanju to bila druga prezentacija, ovog puta u okviru izložbe, dok je prvi put bila predstavljena u okviru Spomen-zbora održanog u organizaciji splitskog Nadbiskupskog ordinarijata i splitske Teologije.

Prije nego prijedemo na opisivanje tog drugog skupa o Buliću, što su ga priredile splitske crkvene ustanove, treba svakako nešto više reći o opsežnom *katalogu spomenute izložbe* (208 stranica), bogatom po sadržaju i ilustracijama. U njemu, poslije kratkog uvoda iz pera E. Marina, slijedi prigodno slovo Duje Rendić-Miočevića, održano na Manastirinama 29. VII. 1984. pa tri kratka prigodna priloga stranih autora (H. VETTERS, *Frane Bulić Archäologe und Konservator für Kunstdenkmäler*; U. M. FASOLA, *L'epistolario Bulić – de Rosi conservato nella Biblioteca Vaticana*; N. DUVAL, *Monsieur Bulić et archéologie chrétienne de son temps*); zatim su doneseni opisi i foto-

grafije najvažnijih spomenika koje je Bulić otkrio i objavio; iza toga slijedi podacima vrlo bogati „Nacrt za kronologiju života i rada don Frane Bulića”, pa „Bulić u portretima” i, na kraju, sjećanja na don Franu Bulića dvojice poznatih kulturnih radnika starije generacije: Vinka Foretića i Vladimira Risonda. Spomenimo još i to da je izložbu tijekom dva mjeseca, od otvaranja 26. XI. 1984. do zatvaranja 26. I 1985, obišao za splitske prilike velik broj posjetilaca. Zbog zanimanja koje je publika pokazala za to u ovim zimskim mjesecima, kad je neke ipak zasigurno loše vrijeme spriječilo, uprava je Muzeja odlučila ne skidati izložbu do sljedećeg ljeta, s tim da više neće biti otvorena posjetiocima cijelog dana kao prije zatvaranja, nego samo u redovito muzejsko radno vrijeme. S izložbom i sa svim opisanim programom povezana je i namisao koju je pokrenuo Organizacijski odbor, da se Buliću u Splitu podigne javni spomenik (Zagreb mu ga je podigao već g. 1935!). Bista skromnih dimenzija – iako vrijedno djelo Ivana Meštrovića, koje se izvrsno uklapa u ambijent zatvorenog dvorišnog parka Arheološkog muzeja – ne može ispuniti potrebu podizanja spomenika većih dimenzija na nekom javnom trgu, što svi priznaju da je don Frane u Splitu zaslužio. Kipar K. Hraste ovom je prigodom u muzejskom trijemu izložio gipsani model kao svoju zamisao takvog spomenika.

Don Frane Bulić spada u broj najuglednijih svećenika splitske, nekoć salonitanske, Crkve. Proučavanju njezinih prvih početaka i daljnje povijesti, otkrivanju grobova njezinih mučenika iz ranokršćanskog razdoblja i utvrđivanju povijesnih činjenica o njima, posvetio je mnogo ljubavi, truda i vremena. Svoju je mjesnu Crkvu zadužio i nastojanjem oko uspješne obnove katedrale i zvonika sv. Duje. Kao vjernik i svećenik, uvijek je služio na čast i bio pravi uzor svima. Zato je posve razumljivo što su i dvije najuglednije crkvene ustanove u Splitu, Nadbiskupski ordinarijat i Teologija, u svojoj organizaciji priredile posebni *Spomen-zbor održan 3. studenoga 1984.*

Znanstveno-komemorativni dio toga Zbora odvijao se u jutarnjim satima u dvorani Nadbiskupskog sjemeništa. Otvorio ga je rektor splitske Teologije, dr. Josip Marčelić, kratkim govorom. Zatim je zbor pozdravio dr. Bonaventura Duda, dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, kome je splitska Teologija afilirana. On je govorio i u ime prisutnih delegata visokih teoloških škola iz Makarske, Rijeke, Zagreba-Jordanovca i Đakova, jer za pojedinačne pozdrave nije bilo dovoljno vremena. Dr. Duda je bio aklamacijom izabran da predsjedava radnom dijelu skupa. On je najprije dao riječ splitskom nadbiskupu i metropolitu mons. dr. Frani Franiću koji je, pozdravljajući prisutne, kao domaćin iznio neka svoja osobna sjećanja na don Franu Bulića. Opći pogled na Bulićev život i rad dao je u uvodnom predavanju Milan Ivanišević, a zatim su govorili: Živan Bezić o svećeničkom liku don Frane Bulića, Emilijo Marin o njegovom doprinosu starokršćanskoj arheologiji, Željko Rapanić o doprinosu starohrvatskoj arheologiji, Josip Ante Soldo o don Franinu rodoljublju i Slavko Kovačić o njegovom odnosu prema glagoljskom bogoslužju. Na kraju je Drago Šimundža prikazao ukratko bogatu Bulićevu korespondenciju s mnogim znanstvenicima i javnim radnicima, a zatim prezentirao već spomenutu knjigu korespondencije Bulić – Delehaye.

Drugi dio Spomen-zbora, čisto komemorativne naravi, održan je kod don Franina groba na Manastirinama u Solinu, odmah po završetku navedenih predavanja. Sudionici su iz Splita stigli autobusom i automobilima, a oveća je skupina Solinjana i Vranjičana čekala već na mjestu. Komemorativni je govor izrekao Drago Šimundža, glavni urednik časopisa Crkva u svijetu, molitvu predvodio nadbiskup mons. Franić, a vijenac svježeg cvijeća na sarkofag u ime Nadbiskupskog i Centralnog bogoslovskog sjemeništa i Nadbiskupije položili bogoslovi. Župski su zborovi, vranjički i solinski, na početku, između pojedinih točaka i na kraju otpjevali odgovarajuće psalme, pripjeve i motete. Ovaj je crkveni Spomen-zbor zaključen navečer istog dana u katedrali sv. Duje svečanom misom zadušnicom za slavnog pokojnika. Obred je predvodio i održao horaniliju nadbiskup mons. Franić, a pjevao je mješoviti katedralni zbor pod ravnanjem dr Ante Kusića.

Predavanja održana u organizaciji Arheološkog muzeja bit će objavljena u posebnom zborniku „Disputationes Salonitanae III”, a ona održana na crkvenom Spomen-zboru u jednom od brojeva časopisa Crkva u svijetu tijekom g. 1985. Mnoga su od njih pročitana u skraćenom obliku, pa će tek kad budu objavljena uz znanstveni aparat biti moguć konačan sud o njihovoj znanstvenoj razini i doprinosu izučavanju Bulićeva života i djela. Možemo, ipak, već sada reći da su i predavanja i komemorativni govori velikom većinom bili na zamjernoj visini, a Bulić je o 50. obljetnici smrti kao čovjek karaktera i zdravih humanih i rodoljubnih osjećaja i pothvata, kao vjernik i svećenik, kao učitelj i odgojitelj mladeži i napokon kao učenjak doživio u očima ovog naraštaja pravu apoteozu.